

===== Haász Réka – Tóth Eszter =====

/// A pécsi Irodalmi Színpad és Bécsy Tamás Zsebszínháza

„Az amatőr színjátszásra általánosan is igaz, de az amatőr színházakra különösen, hogy a társulatok léte vagy nem léte, működésük színvonala, stílusa, profilja mindenekelőtt és elsősorban a rendező személyiségén múlik. Bár egyes csoportokban ténylegesen közösségi munka folyik – egy időben ezt úgy is deklarálták, hogy az előadásokat kollektív alkotásoknak nevezték –, az előadások, az együttesek gondolkodás- és játékmódja egyetlen ember domináns voltára utal. Ez magyarázza azt, hogy az amatőr színházak munkásságát tárgyalva rendezői pályaképek is kirajzolódnak, s ha egy rendező valamilyen oknál fogva megválnak régi együttesétől, akkor az rövidebb-hosszabb idő után elveszti súlyát, jelentőségét, míg egy másik, esetleg a névtelenségben meghúzóódó csoport, ahol az illető rendező folytatja a munkáját, rövid idő alatt az élvonalba kerül.”¹

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – mint a témában a legjelentősebb iratanyagot őrző hazai levéltárak – munkatársai a pandémia előtt kezdték meg annak a közös forrásközlő kötetnek az összeállítását, amely az 1960-as évek színházi életét kívánja bemutatni. A dokumentumkötet célja, hogy a közgyűjteményekben (elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, az Országos Színháztörténeti Intézetben és az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárában) fellelhető források alapján megjelenítse az 1960-as évek vidéki színházainak világát. A tervezett kötet nem egy, hanem több különböző teátrum jellegzetes eseményein, ismertebb szereplőin és törekvésein keresztül próbálja megvilágítani a kor jellemzőit. Bár a kulturális életet irányító politikai döntéshozó szervek némely irata is szerepel a kötetben, a szerkesztők nem vállalkoztak az 1945–1990 közötti időszak kultúrpolitikai történéseinek részletes bemutatására. A tervezett kötet része az a két ügynöki jelentés is, mely az 1960-as években Pécsen megjelenő alternatív színházról és annak egyik fő szervezőjéről szól.

1 = = Nánay, 1986: 188.

A színházak tekintetében az 1945-ös év nem jelentett éles határvonalat, bár a háború után a kommunista ideológia ezen a területen is érezte hatását. Fordulópontot az 1949-es államosítás jelentett,² amely ugyan anyagi stabilitást hozott a megmaradt színházak részére és biztos jövedelmet az ott dolgozó színészek számára,³ de ettől kezdve az intézmények működése és műsora az aktuális kultúrpolitikai elvárások és irányok mentén alakult. Az államosítások hatására a színházak egymáshoz nagyon hasonlóvá váltak, elsősorban a bemutatott műveket illetően.⁴ Az ebben az időszakban működő amatőr színjátszó csoportok előadasmódjukat és repertoárjukat illetően az 1960-as évekig a profi színházakat tekintették mintának. Az évtized közepén azonban a nyugati színházi törekvések hatására⁵ más kelet-európai országokhoz hasonlóan a magyarországi amatőr színjátszásban is új koncepció vált uralkodóvá: a hagyományos, „nagyshínpados” előadások helyett a klubokra, szakörökre, akadémiákra helyeződött át a hangsúly.⁶ Ebben az időben egyre több irodalmi színpad jött létre, számuk 1972-re 1037-re nőtt (1956-ban 59 volt),⁷ miközben a hagyományos színjátszó csoportok száma folyamatosan csökkent,⁸ ezen belül néhány száz többé-kevésbé rendszeresen dolgozó együttesről és mintegy 30–40 színházszerűen működő csoportról beszélhetünk.⁹ Az irodalmi színpadok zömmel politikamentesen, lírai és prózai művekből állították össze műsorukat, amelyet zenével, mozgással is bővítettek. A hivatalos kultúrpolitika kezdetben alulról szerveződő mozgalmakként azonosította az amatőr színjátszó csoportokat, amelyek az oktatási és művelődési intézmények támogatásával működhettek. A csoportok munkáját a színpadi eszközök újdonsága jellemezte, később azonban igyekeztek tágítani kereteiket, és a hivatalos kőszínházak számára nem engedélyezett darabok is felkerültek a repertoárjukba. Emiatt sok esetben szembekerültek a hivatalos kultúrpolitikával, kiváltották a helyi vagy a központi hatóságok ellenérzéseit és ellenakcióit.¹⁰

2 == Az államosítás folyamatához lásd Dancs (szerk.), 1990: 18–20.; Korossy, 2007: 45–137.

3 == A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4.298/1949. M. T. számú rendelete a színházi alkalmazottak munkafeltételeinek megállapítása tárgyában. *Magyar Közlöny* (224) 1949. október 29.

4 == Bécsy, 1998a: 288–289.

5 == Bécsy, 1998b: 310–312.; Adorján, 2015.

6 == Bicskei, 1976: 53.

7 == Uo. 54.

8 == 1956-ban még 3700 hagyományos színházi csoportot számoltak össze, 1976-ra a számuk 970-re csökkent. Uo.

9 == Uo. 61.

10 == Bécsy, 1998b: 310–311.; Nánay, é. n.: 448–449. Több esetben a kőszínházak vezetői is szerepet vállaltak ezekben az akciókban.

= = Pécs kulturális élete az 1960-as évek elején

Az MSZMP 1958-ban elfogadott művelődéspolitikai irányelveinek¹¹ lényeges pontja volt a „vidék kulturális fejlesztése”. Ennek hatására az 1960-as évek közepére megnőtt a vidéki kulturális centrumok súlya, elsősorban a felsőoktatási központtal is rendelkező nagyobb városokban kulturális „műhelyek” szerveződtek, egy-egy jelentősebb színház, folyóirat közreműködésével.¹² Pécs is bekapcsolódott az ország művészeti vérkeringésébe, amelynek kulturális életét Aczél György „vigyázó szeme” kísérte, miután a Kádár-korszak kulturális életének vezető ideológusa volt Baranya megye országgyűlési képviselője is.¹³ Pécssett több országos hatású amatőr csoport, együttes, irodalmi folyóirat jött létre és működött: 1958-tól itt adták ki a *Jelenkor* című irodalmi és művészeti folyóiratot.¹⁴ A periodika arculatát¹⁵ meghatározó Tüskés Tibor 1960-tól volt főszerkesztő.¹⁶ 1960-ban megalapították a pécsi operát, majd 1961-ben hivatalosan is megalakult a Pécsi Balett. Szintén ebben az évben – a Művelődési Központ 1951-től működő bábszakkörének átalakításával – Kós Lajos¹⁷ vezetésével létrejött a Bóbita Bábszínház.

11 = = Aczél György 1958. július 25-én terjesztette elő javaslatát az MSZMP művelődési politikájának irányelvei címen, amelyet a Központi Bizottság egyhangúan elfogadott. MNL OL M-KS 288. f. 4. cs. 19. ó. e. 1958. július 25.

12 = = Kővágó–Kővágó: 2015: 21–22.

13 = = Aczél György tevékenységéhez lásd Révész, 1997; életrajzához Horváth–Hubai, 2005: 14–16.

14 = = A Baranya Megyei Tanács és a Hazafias Népfront Baranya Megyei Bizottságának irodalmi-művészeti folyóirata volt. Indulásának történetéhez lásd Tüskés, 1994; <https://www.jelenkor.net/laptortenet> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

15 = = Monostori, 1996: 69–70.

16 = = Tüskés Tibor (1930–2009) író, kritikus, irodalomtörténész, szerkesztő. 1953–1973 között a pécsi Janus Pannónius Gimnázium magyartanára, mellette 1960–1964 között a *Jelenkor* főszerkesztője. Ellenzékinek számító írók (Kodolányi János, Weöres Sándor, Mészöly Miklós) műveit is közölte, majd 1964-ben leváltották. Életéhez lásd <https://januspecs.hu/tuskes-tibor/> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.), leváltásához lásd még 96. sz. lábjegyzet.

17 = = Kós Lajos (1924–2008) bábtervező, rendező. A Képzőművészeti Főiskola elvégzése után, 1947-ben jelentkezett egy esti tanfolyamra a Bábszövetséghez, ahol elsajátította a bábjátás alapjait, később a Népművészeti Intézet munkatársa lett. 1961-től 1989-ig a Bóbita Bábszínház művészeti vezetője volt. Papp–Sramó, 2012; <https://www.theatre-architecture.eu/hu/db/?theatreId=454> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.) és http://www.bobita.hu/bobita_6o/kos_lajos (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

1957-ben Hajnal Ernő gimnáziumi tanár¹⁸ vezetésével pedagógusokból, diákokból, beszédtechnikai képzésre jelentkezőkből megalakult a pécsi Irodalmi Színpad. Az együttes a klasszikus és a kortárs versek és drámák, illetve a pécsi és dunántúli költők, írók műveinek bemutatására vállalkozott versmondás és színjáték-előadások formájában. Hajnal 1958 márciusában Puskin irodalmi estet rendezett, ahol új dramaturgiai és rendezői elemeket alkalmazott „*egy tenyérnyi dobogón, egy magnetofon és néhány kellék segítségével*” az *Anyegin*ből mutatva be részleteket.¹⁹ A színjátszó csoport kezdetben még Bajor Gizi Művészegyüttes név alatt működött, de 1958-ban az első pécsi nyári szabadegyetemen már Irodalmi Színpad néven lépett fel az együttes.²⁰ Fennállásának egyéves jubileumát Szophoklész *Antigoné* című művének előadásával ünnepelte.²¹ Hajnal Ernő távozása után 1959-ben kapcsolódott be Németh Antal²² az akkor éppen Pedagógus Szakszervezet Nevelők Háza Pécsi Irodalmi Színpada néven működő csoportnak a tevékenységébe, amelynek 1960 őszétől²³ a vezetője is lett. Németh tizenkét év után térhetett vissza a színházi életbe, ekkor rendezhetett újra, de csak Pécsett. A Pécsi Nemzeti Színháznál végzett színházi feladatai közel sem kötötték le az energiáit, ezért hatalmas aktivitással kezdett bele az ismeretterjesztésbe és az amatőr színházi munkába,²⁴ több intézményben, így

18 = = Hajnal Ernő (1906–1996), 1948 után a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) a város ifjúsági színjátszó körének vezetésével bízta meg. Ebben az évben a pécsi pedagógusok részére szervezett kétalkalmas bábszínjátszó tanfolyam művészeti vezetője volt. 1950-től 1956-ig a Janus Pannonius Gimnázium igazgatója, később a megyei népművelési osztályt vezette. <https://pecs8.hu/a-pecsi-irodalmi-szinpad/> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.); Ohlmüller, 2006: 90–102.

19 = = Nagysikerű Puskin-est az Irodalmi Színpadon. *Dunántúli Napló*, 1958. április 1. 5.

20 = = Megnyílt a pécsi nyári szabadegyetem. *Dunántúli Napló*, 1958. július 10. 1.

21 = = Az 1958. novemberi bemutatót tizenegy teltházas előadás követte, kettős szereposztásban. Ohlmüller, 2006: 95.

22 = = Dr. Németh Antal (1903–1968) rendező, egyetemi tanár, színházigazgató, színháztörténeti író. 1935-től 1944-ig a Nemzeti Színház igazgatója volt. 1945-től nem rendezhetett, magántanárként dolgozott. 1950-ben került a Népművészeti Intézetbe, ahol a bábjáték elméletével és történetével foglalkozott. 1956-tól különböző vidéki színházakban rendezett. 1959-től a Pécsi Nemzeti Színházban dolgozott rendezőként. 1964-től nem kapott feladatot, ezért a veszprémi színháznál vendégként rendezett. 1965-ben az új pécsi igazgató sem tartott igényt a munkájára, ekkor – Keresztury Dezső hívására – a Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti Osztályára került, innen ment nyugdíjba 1966 nyarán. Lásd: <http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz16/143.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

23 = = Hajnal Ernő után 1960 szeptemberéig az Irodalmi Színpad társulatát Nemerey Éva, a Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépiskola magyar–német szakos tanára, a Nevelők Háza Irodalmi Színpadának művészeti vezetője irányította.

24 = = Futaky, 1993: 62–63.

a Nevelők Házában, a Művelődési Házban és a Színjátszó Akadémia²⁵ továbbképzéseiben is tartott előadást. Az 1959/1960-as évadban még csak a Színjátszó Akadémia elméleti előadásait szervezte, a következő évadban már egy színpadi illusztrációkkal műsorra bővített Brecht-előadás rendezésébe kezdett,²⁶ amelyet a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT)²⁷ Szabadegyetemének égisze alatt mutattak be. Az előadás sikerének hatására Németh készítet egy javaslatot, amelyben összeállított egy színpadi-irodalmi programot, továbbá egy Felolvasó Színház létrehozását is kezdeményezte. Ez utóbbi végül nem külön „kis együttesként”, hanem az Irodalmi Színpad keretén belül jött létre.²⁸ Az Irodalmi Színpad „amatőr” munkája már 1960 őszétől rendszeres színpadi műsorsorozattá fejlődött, bevonva programjába a Pécsi Nemzeti Színház több művészt is. A megvalósult felolvasó-színházi produkciókon a teljes művek bemutatására ritkán került sor. A szerkesztett irodalmi színpadi műsorok zömét egy-egy szerzőt bemutató, versből, prózából, drámarészletekből való rövidebb összeállítások tették ki.²⁹ „Németh Antal rendezésében a műsorok egy része vegyes jellegű volt kétszeresen is: hivatásos és amatőr közreműködőkkel, illetve művészi és oktató részletekkel.”³⁰ A eltérő neveken szereplő „társulatok” (Felolvasó Színpad, Irodalmi Színpad stb.) és a különböző helyeken futó előadások valójában mind Németh Antalhoz kapcsolódtak. Elsősorban a műsortervi és anyagi kényszer határozta meg, hogy éppen milyen néven és melyik intézmény (TIT Szabadegyetem, Doktor Sándor Művelődési Ház, Pedagógus Szakszervezet Nevelő háza stb.) támogatásával mutatták be az előadást.³¹ Az Irodalmi Színpadot Németh Antal 1963-ig vezette. Ekkoriban

25 == A Színjátszó Akadémia kétéves elméleti és gyakorlati stúdiumának tervét Németh Antal még instruktorként dolgozta ki 1959-ben. Az amatőrök irányítója felkérte a teljes képzés vezetésére. Ebben a funkciójában vitte át a produkciós részt addigi műkedvelő színházi formájából a szerkesztett műsorokat előadó irodalmi színpad pódiumműfajába. Futaky, 1993: 63.

26 == A Brecht-estről. *Dunántúli Napló*, 1960. április 30. 3.

27 == Budapesten 1953. április 29-én alakult meg a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat, amely az 1841-ben alapított Természettudományi Társulat átszervezéséből jött létre. 1958 óta Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) néven működik. A TIT szabadegyetemeinek célja az iskolán kívüli ismeretterjesztés volt.

28 == Futaky, 1993: 63–66.

29 == Németh Antal a Pécsi Művelődési Házban tartott és rendezett drámaismerető előadásokat és felolvasóesteket. Előadták a Faust mindkét részét, a *Magyar Elektrát*, a Peer Gyntöt, Eugene O'Neillt, August Strindberget, Luigi Pirandellót, Karel Čapeket játszottak. Ohlmüller, 2006: 97–98. Németh Antal a bábszakkör munkájában is részt vett. <https://www.criticailapok.hu/archivum?id=33770> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.). A felolvasószínház és a bábrendezések formabontó megoldásai a nagyszínházinál szűkösebb, szerény keretek között új, izgalmas stílust teremtettek. Részletesen lásd Futaky, 1993.

30 == Uo. 62.

31 == Futaky, 1993.

1. kép A Zsebszínház első előadásának bemutató plakátja

1954-től 1960-ig a pécsbányatelepi általános iskolában tanított. Közben 1955-ben feleségül vette Futaky Hajnát.³⁷ A pécsbányatelepi évek alatt sem szakadt el teljesen a „színházcsinálástól”, két előadást is rendezett. A tanárokból és felsős diákokból álló

tűntek fel a Nagy Lajos Gimnáziumban működő irodalmi színpad tagjai³² a Felolvasó Színházban, akik aztán a Németh-féle színházi kezdeményezéseket annak távozása után Bécsy Tamás³³ vezetésével folytatták.

Bécsy Tamás, az itt megjelentetett források főszereplője az 1950-es évek elején került közelebb a színházi élethez, miután végzett a szegedi egyetem magyar-történelem szakán, és jelentkezett a Színház- és Filmművészeti Főiskolára dramaturgnak. A felvételin Hubay Miklós úgy ítélte meg, hogy Bécsynek színházi terepmunkára volna inkább szüksége, ezért beajánlotta a győri Kisfaludy Színház új főrendezőjéhez, Földes Gáborhoz, aki az 1951/1952-es évadra le is szerződtette.³⁴

Pécsre Kormos Lajossal³⁵ együtt került, amikor a győri színház vezető színészt kinevezték a Pécsi Nemzeti Színház igazgatójának, ő pedig magával vitte dramaturgnak. Bécsy a Pécsi Nemzeti Színháznál rövid ideig dolgozott, az újabb igazgatóváltáskor menesztették.³⁶

32 == A gimnáziumban 1960-tól működött a diákszínpad.

33 == Bécsy Tamás (1928–2006) egyetemi tanár, színháztörténész, esztéta, kritikus.

34 == Tóth, 2007.

35 == Kormos Lajos (1910–1972) színész, színházigazgató. 1949–1951 között a Pécsi Nemzeti Színház, majd a 1951–1953 között a győri Kisfaludy Színház tagja volt. 1953-ban Pécsen és Győrben színigazgatóként tevékenykedett. 1955-től Szegedi Nemzeti Színház társulatának volt a tagja. Lásd: <http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz13/558.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

36 == Tóth, 2007.

37 == Futaky Hajna (1927–2011) Édesapja honvéd százados, édesanyja tanárnő. 1951-ben családját kitelepítették, ő Pécsre költözött. Akkori férjével, Lippenszky Istvánnal közösen írt *Zrínyi riadója* című drámáját (dramaturg: Bécsy Tamás) 1953 májusában

színházi csoport a helyi művelődési házban adta elő a *Júlia szép lány* című, Nyíró József által dramatizált népballadát és a *Pál utcai fiúk* színpadi változatát.³⁸ 1960-ban áthelyezték a pécsi Nagy Lajos Gimnáziumba, ahol megszervezte az ország egyik legjobb diákszínpadát.³⁹ Az iskolai színjátszó kör szervezése mellett a városi művelődési központ Irodalmi Színpadát is vezette.

Bécsy 1962 végén hozta létre a pécsi Zsebszínházat (más néven Kisszínházat vagy Kisszínpadot), amelynek vezetője, fordítója, rendezője, dramaturgja és sűgője is volt egy személyben. Az első előadást 1962. december 16-án mutatták be a TIT művészeti szakosztálya szervezésében.⁴⁰ A Zsebszínház színészei Bécsy egykori diákjai közül kerültek ki, akik ekkor már vagy dolgoztak, vagy egyetemre jártak, de egyikük sem volt hivatásos színész.⁴¹ A TIT Bartók Klubban 1963. február 10-én megtartott előadásukon Federico García Lorcától a *Don Perlimplin és Belisa szerelme a kertben* című darabot, valamint Edward Albee-től *Az állatkerti történet* című egyfelvonásost adták elő. A meghirdetett műsor szerint az előadást *A szimbólum szerepe és problémája a modern drámában* címmel megrendezett vita követte, amelyet Bertha Bulcsu író vezetett.⁴²

A második bemutatóról, mint újdonságról, az *Élet és Irodalomban* Radnóti Zsuzsa írt cikket. A színházi előadás a TIT-klub termében volt, amely „egy lakószoba két-háromszorosa. Kényelmesen 70 néző fér be, de most százhuszan szoronganak benne, a falnak támaszkodva, az ajtóban összepréselődve. [...] A színpad szűk deszkadobogó az egyik sarokban, elöl két gyékényfállal, hátul sűrű körfüggönnyel. Mögötte egyszerre csak egy szereplő mozoghat, mert a függöny és a fal között ketten nem férnének el. Egyetlen fényszórójuk a széksorok között áll, a zenét magnetofon szolgáltatja. [...] Bécsy Tamás színész-pedagógiájának az az alapelve, hogy nem törekszik a teljességre. Ezért mond le a díszletekről és jelmezekről is. Így aztán a műkedvelő színész nem akar se Bessenyei, se Ruttkai Éva lenni, hanem alárendeli magát egy mindig világos és egyszerű rendezői koncepciónak. Példa: Lorca darabját utcai ruhában játszatja, és a maszkban. Néhány kijelölt pont volt a dobogón, és szereplői csak a legrövidebb távolságon mozoghatnak e pontok között, minimális gesztusokkal, szándékolt monotóniával, pontos és árnyalt szövegkiejtéssel. Az eredmény az, hogy a szereplők sokkal inkább hasonlítanak színészekre, mint műkedvelőkre, s ha Lorca darabjában még nem is, de a fiatal amerikai

mutatták be. Az 1960-as években a Doktor Sándor Művelődési Ház művészeti főelőadója, az 1970-es évek közepén a Dolgozók Önálló Gimnáziumában magyar nyelvet és irodalmat tanított, illetve igazgatóhelyettes volt. Mindeközben folyamatosan jelentek meg kritikái, kisebb tanulmányai és esszéi a *Jelenkorban*. Márfi, 2011: 965.

38 == Tóth, 2007.

39 == A Pécsi Nagy Lajos Gimnázium Antigóné-előadásával elsőként nyert vidéki iskola a középiszkolások Helikon-fesztiválján.

40 == Bemutatkozik a TIT Kisszínpad. *Dunántúli Napló*, 1962. december 13. 5.

41 == Radnóti Zsuzsa: Zsebszínház Pécssett. *Élet és Irodalom*, 1963. március 2. 8.

42 == Nagy sikerű bemutató a TIT Bartók-klubjában. *Dunántúli Napló*, 1963. február 12. 5.

2. kép A Zsebszínház 1963. február 10-i előadásának bemutató plakátja

újat alkothat, hogy a főváros is tanulhat tőle. Erre jöttek rá a pécsiek. Megteremtették a balettjüket, érdekes színházelméleti és drámatörténeti műhelyt szerveztek, mely Bécsy Tamásék zsebszínházának alapjait adta meg. E munkák résztvevői és nézői nem érzik száműzetésnek a vidéket, és azt akarják, hogy városuk ne másolt Pest, hanem eredeti Pécs legyen.”⁴⁴

író, Edward Albee »Allatkerti történet«-ében az együttes magával ragadta nézőit, és igazi művészi hatást tudott elérni. Ebhez persze hozzájárult az is, hogy Lorcat már sokan ismerték, Albee viszont az újdonság izgalmával hatott.”⁴³ Radnóti Zsuzsa „helyszíni” tudósítása szerint terveik között szerepelt, hogy nyomon követik a modern dráma fejlődésének útját: „Vannak, akik szerint ilyen kísérletekre nincs szükség, mert ezek a »nehezebben felfogható« darabok nem érdeklik a mi közönségünket. Az Albee-bemutatót azonban megnézte az uránvárosi munkásszállás kulturális bizottsága, és meghívta Bécsy Tamásékat az Uránvárosba, Lorca és Albee darabjával. A pécsi zsebszínháznak azonban nemcsak az elsőség az érdeme. Van ebben a kedvezményezésben valami, ami túlmutat önmagán: az, hogy nem akar »zaccból kávéfőzni«. Igaz, egy vidéki város ritkán érheti utol a főváros egyetememes kultúráját, de kiharshat belőle egy olyan részt, amelyben annyi szépet és

43 = = Az 1963. február 10-én bemutatott Albee-darabot Bécsy Tamás fordította. A művet 1963 januárjában az Egyetemi Színpadon is meg lehetett nézni Mezei Éva rendezésében, ezután majd csak 1965-ben mutatták be újra. Az 1965-ös produkció kapcsán Veress Miklós költő, a Szegedi Egyetem című lapban megemléltette, hogy a darab „ma még csak kéziratos fordításban olvasható”. http://univ.bibl.u-szeged.hu/12235/1/sze_1966_001_003.pdf (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

44 = = Radnóti Zsuzsa: Zsebszínház Pécssett. *Élet és Irodalom*, 1963. március 2. 8.

Bár Radnóti Zsuzsa mellett a helyi *Dunántúli Napló* is dicsérte a kezdeményezést,⁴⁵ a Zsebszínház ebben a formában nem volt hosszú életű. Az 1963. december elsejére tervezett harmadik előadást a felsőbb kulturális szervek már nem engedélyezték. Először elnapoltatták, majd a bemutató előtt egy nappal betiltották. Az akciót a pécsi Várkonyi Nándor irodalmár, szerkesztő, az állambiztonság által megszerzett korabeli levelében Aczél György személyéhez kapcsolta: „*Pécsett az offenzívát Aczél György művelődésügyi miniszterhelyettes indította meg, a városi tanács művelődési osztályát is bevonva. Összehívta az érdekelteket, s közölte, hogy Pécsett olyan »kultúrkép« kezd kialakulni, mely párt- stb.- ellenes; a két fő kultúrbűnös a TIT műkedvelő társasága, illetve vezetője, ki a legújabb drámai kísérleteket mutogatta be; ezt leállították. A másik a Jelenkor szerkesztője [Tüskés Tibor]...*”⁴⁶

Míg az amatőr színjátszás műfaja elfogadott volt és maradt, ahogy azt Bécsy Tamás későbbi munkássága is megmutatta,⁴⁷ addig a modern drámákat bemutató alternatív színház, amely különösen a fiatalok között „*örvendett közkedveltségnek*”,⁴⁸ és amely a hivatásos színházak mellett – bizonyos tekintetben azzal szemben – működött, már nem mindig fért bele a hivatalos kultúrpolitika által szabott keretekbe.⁴⁹ Ugyanakkor Bécsy azokat a rendezői munkákat, amelyek csak módszereiben voltak mások, folytathatta. Több éven keresztül rendezte a pécsi Irodalmi Színpad

45 = = „A TIT Kisszínház fő érdeme, ahogy a bemutató előadást követő vitából is kitűnt, az ismeretterjesztés. Hogy ez egyben művészi élményt is jelentett, ezért elismerés jár a bátran kezdeményező és okosan kísérletező rendezőnek, Bécsy Tamásnak, és a tehetséges, lelkes színjátszóknak, üzemi, vállalati és továbbtanuló fiataloknak. Megérdemlik, hogy megismerjük a nevüket: Mihályfy Péter, Horváth Tünde, Horváth Mária, Seregély Ildikó, Deseő Attila, Olasz István. Másfél hónap múlva ismét találkozhatunk velük.” A TIT Kisszínház bemutatkozása. *Dunántúli Napló*, 1962. december 18. 5.

46 = = ÁBTL 3.2.4. K-1461/2. 62. Várkonyi Nándor levele Dévényi Ivánhoz, 1963. december 23.; Tüskés Tiborhoz lásd 16. számú lábjegyzet

47 = = 1964. november 9. „*Fegyvert és vitézt éneklek...*” (a bevezetőt tartotta: Keresztury Dezső, rendezte: Bécsy Tamás); 1964. december 7. „...*az értelemig és tovább...*” Költői vallomások a költészetről (a bevezetőt tartotta: Gyergyai Albert, rendezte: Bécsy Tamás); 1965. február 8. Dylan Thomas: *A mi erdőnk alján*, rendezte: Bécsy Tamás; 1965. március 28. „...*Harmadszor kiáltott a madár...*” Irodalmi műsor a felszabadulás 20. évfordulójára (a bevezetőt tartotta: Dobay József, rendezte: Bécsy Tamás); 1965. december 5. *Dante, a költő születésének 700. évfordulója* (a bevezetőt tartotta: Kardos Tibor, rendezte: Bécsy Tamás); 1966. május 22. Dürrenmatt: *Az alagút*; Thornton Wilder: *Hiawatha-vonat* (a bevezetőt tartotta: Péczely László, rendezte: Bécsy Tamás); stb.

48 = = Bemutatkozik a TIT Kisszínház. *Dunántúli Napló*, 1962. december 13. 5.

49 = = Az előadások betiltására az amatőr/alternatív csoportok másként reagáltak. Míg Bécsy csoportját *A kopasz énekesnő* betiltása átformálta, addig Paál Istvánt a Ionesco-darab 1967-es betiltása megerősítette. Bérczes, 1996: 47.

irodalmi, felolvasó estjeit és a Nagy Lajos Gimnázium diákszínpadát. 1973-ban részt vett egy olyan színházi anketon is, amelyet a Pécsi Nemzeti Színház és a Baranya Megyei Pártbizottság között felmerülő viták megbeszélésére hoztak létre.⁵⁰ Bécsy munkássága ugyanakkor egyre inkább az elméleti munkák és az oktatás felé irányult.⁵¹

Az amatőr és alternatív színjátszás és színházak történetének feltárását nehezíti az a tény, hogy az MSZMP iratai, valamint a kulturális életet felügyelő minisztériumok dokumentumai között alig találkozhatunk a színjátszásra vonatkozó érdemi forrásokkal.⁵² A hatalom és az amatőr színjátszás kapcsolatának kutatását gátolja az is, hogy az amatőr mozgalmak felügyeletével megbízott Népművelési Intézet⁵³ irataiból csak esetlegesen kerülnek elő a színházakra vonatkozó feljegyzések, munkaanyagok, azok nem alkotnak összefüggő irategyüttest.⁵⁴ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött két ügynöki jelentés és a hozzájuk tartozó állambiztonsági feljegyzés közlésével megpróbáljuk néhány ponton kiegészíteni a színháztörténet ezen izgalmas fejezetét, érzékeltetve egyben az 1960-as években induló amatőr/alternatív színházi csoportok politikai fogadtatását és értékelését.

50 == ÁBTL 3.1.2. M-42073/2. 141–144. Jelentés, 1973. június 12.

51 == 1969-ben a szegedi egyetemen bölcsészdoktorátust kapott. *A drámamodellek és a mai dráma* című értekezésével 1971-ben kandidátusi címet szerzett, e művét az Akadémiai Kiadó 1974-ben adta ki. 1973-ban a pécsi Tanárképző Főiskola irodalomtörténeti tanszékének helyettes vezetője lett. 1978-ban *A dráma lételméletéről* című munkájával elnyerte az irodalomtudományok doktora címet. 1978-ban az ELTE Világirodalmi Tanszékére docensként kapott meghívást, ahol 1982-től egyetemi tanár volt. A pécsi Tanárképző Főiskolán 1982-ben – az irodalom, a szépművészet és az ének-zenei tanszékek összehonásával – létrehozta és vezette a Művészet-tudományi Intézetet. 1990-ban megalapította a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsész-tudományi Karának irodalomtörténeti tanszékét. Kezdeményezte és kidolgozta a pécsi egyetemen a dráma- és színháztudományi specializáció programját. 1994-ban a Veszprémi Egyetemen létrehozta és vezette a Színháztudományi Tanszékét. Fő műveit lásd <https://www.nevpont.hu/palyakep/becsy-tamas-4fac9> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

52 == Ring, 2008: 238–239. Eörsi László a Pozsgay Imrével és Székely Gáborral készült interjúk alapján ezt azzal is magyarázta, hogy az intézkedések, utasítások nagy része szóban történt. Eörsi, 2013: 14. Vö. Bérczes, 1989.

53 == A 9/1951/I.6./ MT számú rendelettel létrehozott Népművészeti, majd 1969-től (1004/1969./II.23./ Korm. sz. hat.) Népművelési Intézet feladata volt az amatőr mozgalmak munkájának irányítása szakmai és műsorpolitikai szempontból.

54 == Ring, 2008: 238–239.

Adta: „Hay” fn. ü.⁵⁵

Vette: Nagy J.⁵⁶

Idő: 63. II. 29.

Hely: Távol-lak⁵⁷

Jelentés

Pécsett az elmúlt hónapokban megalakult – ahogy ezt az *Élet és Irodalom* cikke⁵⁸ kommentálta – az ország első zsebszínháza. Az ország első zsebszínházát Bécsy Tamás⁵⁹ vezetésével, a⁶⁰ TIT⁶¹ Pécsi csoportja létesítette.⁶² A TIT székházában⁶³ van a zsebszínháznak a helyisége, a volt clubhelyiséget rendezték át. Az egyik sarok-

55 = = A „Háy Gyula” fedőnevű ügynököt Gyulai Kálmán rendőr főhadnagy, a Baranya Megyei Politikai Nyomozó Osztály tisztje szervezte be 1961-ben, a 6-os karton tanúsága szerint hazafiás alapon. Munka-dossziéjában 1960-tól találhatók jelentések, de ezeket a jelentéseket még társadalmi kapcsolatként adta. 1964-től, amikor a BM III/III-4-a (a kulturális területen tevékenykedő ellenséges személyek elhárításával foglalkozó osztálynak a Magyar Rádió és Televíziót, az MTI-t, a MÚOSZ-t és az író-szövetséget felügyelő) alosztálya átvette, a „Szűcs Ferenc” fedőnevet kapta. 1970-ben zárták ki a hálózatból, 6-os kartonjára rávezették, hogy MSZMP-tag. Az ügynök Örsi Ferenc (1927–1994) író, forgatókönyvíró volt. 1952–1956 között a Dunántúl című folyóirat részére készített riportokat, elbeszéléseket, egyfelvonásos darabokat, közben 1954-től a rádió pécsi stúdiójának munkatársa, a falurovat szerkesztője. A forradalom után letartóztatták, végül hat hónap után kiengedték. 1957-től a Pécsi Nemzeti Színház segédrendezője, dramaturgja volt. 1963–1968 között a Magyar Televíziónál dolgozott szerkesztőként, 1968–1976 között a Pajtás című lap főmunkatársa volt. ÁBTL 2.2.2. 201136.; ÁBTL 3.1.2. M-32800.

56 = = Nagy János, L. Nagy János (1927–?) 1959–1968 között a BM Baranya Megyei Rendőrfőkapitányságon dolgozott 1959-től a Politikai Nyomozó Osztály, 1962-től III. Osztály helyettes vezetője volt, 1968-tól a Pécsi Városi és Járási Rendőrfőkapitányságnak volt a vezetője. ÁBTL 2.8.1. Baranyai Megyei RFK személyi gyűjtők. 1380/6.; https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5::NO::P5_PRS_ID:924265 (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

57 = = „Távol-lak” fedőnevű K- (konspirált) lakás. A K-lakások a Belügyminisztérium birtokában voltak, elsősorban bizalmas nyomozások során használták az állambiztonsági szervek. A fedéssel (leplezett módon) működtetett lakásban többek között a hálózati személy és a vele kapcsolatban álló tiszt (tartótiszt) találkozott. A fejlécet kézírással, utólag vezették rá a gépiratra.

58 = = Radnóti Zsuzsa: Zsebszínház Pécsett. *Élet és Irodalom*, 1963. március 2. 8.

59 = = Bécsy Tamás neve a gépiratba a kihagyott pontokra kézírással utólag beírva.

60 = = A géppel írt „és” áthúzva, kézírással „a” betű betoldva.

61 = = Helyesen: TIT: Tudományos Ismeretterjesztő Társulat. Lásd 27. sz. lábjegyzet.

62 = = A „létesítette” szó, csillaggal jelölve, utólagos betoldás a lap szélén.

63 = = A Pécs, Janus Pannonius 11. szám alatt található neoreneszánsz stílusú épület az 1890-es években a Katolikus Kör székháza volt, majd a TIT székháza lett, 1973-tól a Csontváry Múzeum épülete.

ban van a színpad és a viszonylag kis helyiségbe[n], a színpad közelébe[n] foglalnak helyett [sic!] a nézők. A zsebszínház vezetőségéről beszélve, el kell mondanom a következőket: Bécsi Tamást⁶⁴ közel 10 esztendeje ismerem, hol szorosabb, hol lazább a kapcsolat köztünk.

Bécsi Tamást korábbi életére vonatkozóan el kell mondani, hogy a makói polgármesternek⁶⁵ a Horthy rendszerben lévő makói polgármesternek [sic!] a fia, aki Szegeden végezte az egyetemet, ott különféle ifjúsági mozgalmakban, reakciós és jobboldali mozgalmakba[n] tevékenykedett, majd ugyancsak ott egy színháztörténeti szeminárium hallgatójaként erőteljesebben foglalkozott a drámairodalommal és a színházzal.⁶⁶ Ezzel a végzettségével került el az ötvenes évek elején a Pécsi Színházhoz dramaturgnak, ekkor még a Szegedi Színház egyik dolgozója – nevét pontosan nem tudom, Mira volt a keresztnéve – volt a felesége, akitől később Pécssett elvált, Lippenszki Istvánné Futaki Hajna⁶⁷ miatt, akivel később Bécsi Tamás, házasságot kötött⁶⁸, Futaki Hajnának az apja ezredes volt a Horthy-rendszerben, bátyja szintén ludovikás katonatiszt, aki az 1950-es évek elején történő kitelepítés során az egész családdal együtt az Alföldre⁶⁹ került. Majd a kitelepítések feloldása után, később 1956-ban a bátyja külföldre disszidált, e pillanatban az Északamerikai Egyesült Államokban [sic!] él, tudomásom szerint megőszült és állandó kapcsolatban van Futaki Hajnával.

Az elmúlt hónapokban megalakult pécsi zsebszínház első műsorában Evrejnov⁷⁰, szovjet szerző és Sarojan⁷¹ amerikai szerző két darabját mutatták be.⁷² A későbbiek

64 == Helyesen Bécsy Tamás, nevét a jelentésben folyamatosan rosszul írták, a szövegben végig az eredeti helyesírást hagytuk meg.

65 == Bécsy Bertalan (1901–1967) 1940 és 1944 között volt Makó polgármestere. 1945-ben őrizetbe vették, internálták, 1948-ban 5 év fegyházra ítélték, 1950-ben szabadult. Ezután gyári munkásként, majd vendéglátóipari vállalatoknál adminisztrátorként dolgozott. (ÁBTL 3.1.5. O-11063.; ÁBTL 2.5.2. 110/183.; ÁBTL 2.5.1. 331721/1946.; ÁBTL 2.5.2. K. I. 7603/1948.; ÁBTL 2.5.2. M. I. 226/1946.) Apja letartóztatásakor, 1945. március 31-én a politikai rendőrség Bécsy Tamást is letartóztatta, de rövidesen szabadlábra helyezték. Nem sokkal később röpcédulázás miatt több diáktársával együtt Mezőhegyesre internálták. A népbíróság 1945. október 10-én bűncselekmény hiányában felmentette őket. (ÁBTL 2.5.2. 698/217)

66 == Ismereteink szerint Bécsy az egyetemen nem hallgatott ilyen szemináriumot.

67 == Helyesen Lippenszky és Futaky. A jelentésben Futaky Hajna nevét is következetesen helytelen alakban írták, a szövegben végig az eredeti helyesírást hagytuk meg.

68 == Lásd: bevezető.

69 == Tolla utólag beírva. A Futaky családot a Szolnok megyei Besenyszögre telepítették ki. ÁBTL 2.5.6. I. s. 03396/1951.; ÁBTL 2.5.6. II. s. 183020/1951.; ÁBTL 2.5.6. II. s. 183030/1951.; ÁBTL 4.1. A-289.

70 == A szövegben eredetileg Ejrenov szerepel, amit Tolla Evrejnovra javítottak. Helyesen: Nyikolaj Nyikolajevics Jevreinov (1879–1953) orosz drámaíró, rendező. Bécsyék *A lelkiismeret kulisszái* (más fordításban *A lélek kulisszái*) című darabját adták elő. Bemutatkozik a TIT Kiszínpad. *Dunántúli Napló*, 1962. december 13. 5.

71 == A szövegben Ferojan szerepel, amit Tolla Sarojanra javítottak. William Saroyan (1908–1981) örmény származású amerikai író. Bécsy társulata a *Halló, ki az?* című

során egy Garsia de Lorka [sic!]⁷³ bemutató következett és egy másik nyugati szerző – a nevet [sic!] most hirtelen nem jut eszembe⁷⁴ – darabját mutatta be ez a színház.⁷⁵

A színház társadalmi és közönségbázisa már korábban kialakult és szinte igényként lépett fel, bizonyos külföldről származó, de Magyarországon is megnyilvánuló irányzatok és áramlatok felszínre hozásával. Ezt a társadalmi hátteret elsősorban, és társadalmi bázist dr. Németh Antal⁷⁶ építette ki a különféle színháztörténeti előadásai és a Doktor Sándor Kultúrházban⁷⁷ történő színjátszócsoporthoz vezetői tevékenysége során. Ebből a dr. Németh Antal által alakított színházi gárdából vette Bécsi Tamás elsősorban azokat az embereket, akikkel a zsebszínházában szerepeket játszott [sic!], majd pedig tanári működése során az általa nevelt fiatalok közül válogatta ki azokat, akik most már részben végeztek a középiskolákban, egyetemre jutottak tovább, vagy különféle munkahelyeken dolgoznak, de egy ilyen eléggé laza kapcsolat fűzi őket szervezetté Tamás körül és a zsebszínház körül. Az érdekessége ennek a Bécsi zsebszínháznak az, hogy a kezdeti, – hogy így mondjam – kötelező szovjet bemutató után a második műsorukban már egyáltalán nem szerepel semmiféle népi demokratikus vagy szovjet, még csak kísérleti szándékkal írt, vagy előadott mű sem, ugyanakkor a Pécsi Nemzeti Színház most bemutatásra kerülő Anouilh⁷⁸ darabjának, az erkölcsös szerelemnek rendeztek egy kisszínházi előzetes bemutatót, amelyik rendkívül alkalmas arra, hogy ennek a francia darabnak megfelelő propagandát csináljon.⁷⁹ Ezen a kisszínházi, előzetes bemutatón részt vettem, tapasztalatom szerint a régi polgári családoknak idősebb és fiatalabb tagjai nézték meg ezt a bemutatót.

darabját adta elő. Lásd: Színjátszók tájkonferenciája Pécsen. *Dunántúli Napló*, 1962. december 11. 2.; Bemutatkozik a TIT Kisszínház. *Dunántúli Napló*, 1962. december 13. 5.; A TIT Kisszínház bemutatkozása. *Dunántúli Napló*, 1962. december 18. 5. (A műből 1963-ban játékfilm is készült Törőcsik Mari és Sinkovits Imre főszereplésével.)

72 == A két szerző egy-egy darabját mutatták be.

73 == Helyesen: Federico García Lorca (1898–1936), spanyol költő, drámaíró, festő, zeneszerző. (A darabot 1962. december 21-én az Ódry Színház is bemutatta Kapás Dezső, akkor még főiskolai hallgató rendezésében.)

74 == Edward Franklin Albee (1928–2016) Pulitzer-díjas amerikai drámaíró.

75 == *Állatkerti történetek*. Lásd 43. sz. lábjegyzet.

76 == Lásd Bevezető és 22. sz. lábjegyzet.

77 == A Nemzeti, majd Munkás Kaszinó 1947-ben alakult át dr. Doktor Sándor Munkáskultúrházzá. 1951-től Doktor Sándor Kultúrotthon, 1957-től Pécs Város Művelődési Ház, 1963-tól Doktor Sándor Városi Művelődési Ház, 1969-től Doktor Sándor Művelődési Központ volt a neve. Nyáry, 2017.

78 == A gépiraton kihagyott helyre utólag tollal beírva. Jean Anouilh (1910–1987) francia drámaíró és dramaturg.

79 == Anouilh *Erkölcsös szerelem* című színművét 4 felvonásban 1963. február 10-én mutatták be Dobay Vilmos rendezésében. A plakáton feltüntették, hogy a darab 18 éven felülieknek szól. https://mandadb.hu/tetel/458928/Erkolcsos_szerelem_bemutato_plakat (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

A Pécsi Zsebszínház első és második bemutatója után azonnal országos visszhangot kapott. Az *Élet és Irodalom*-ban cikk jelent meg róla, mint az ország első zsebszínházáról.⁸⁰ Ez a cikk igen részletesen foglalkozik Bécsi Tamás személyével, művészeti koncepciójával, törekvéseivel és színész pedagógiájával. Bécsi Tamás pesti kapcsolatairól meg kell említenem azt, hogy rendszeres kapcsolatban van – tudomásom szerint – budapesti drámaírókkal, kritikusokkal, akiktől elsősorban kísérleti jellegű műveket igyekszik beszerezni, ugyanakkor külföldről is rendszeresen kapja a legújabb külföldi drámairodalom termékeit. Részben saját ismeretségi köre, részben pedig Futaki Hajna bátyján keresztül.

Pécsi ismeretségi körük és társaságuk, elsősorban a pécsi értelmiség, mégpedig a régi értelmiséghez csatlakozik. Itt meg kell említenem Mérey Tibor⁸¹ ideggyógyász adjunktust [...]. Rendszeresen kapcsolatban vannak a pécsi színház főkönyvelőjével⁸² – hirtelen nem jut eszembe a neve, régebbi jelentéseimben már szerepelt – aki volt horthysta őrnagy volt, ugyanakkor a Doktor Sándor Kultúrház, illetve most már Városi Kultúrház művészeti előadói tisztségén keresztül Futaki Hajna rendszeres kapcsolatot tart, mint a szocialista kultúrpolitikai egyik exponense, a város különféle íróival, művészeivel, zeneszerzőivel és képzőművészeivel. Továbbiak során működését, Bécsi Tamás és Bécsi Tamásné Futaki Hajna működését rendszeresen igyekszem figyelemmel kísérni.

Háy Gyula⁸³

80 == Radnóti Zsuzsa: Zsebszínház Pécssett. *Élet és Irodalom*, 1963. március 2. 8.

81 == Helyesen Mérei F. Tibor (1921–1997) 1947–1982 között a Pécsi Orvostudományi Egyetem Ideg- és Elmebetegségi Klinikáján dolgozott, 1982–1985 között az egyetem rektorhelyettese, illetve 1982–1991 között az Idegsebészeti Klinika igazgatója volt. <https://www.nevpont.hu/palyakep/merei-f-tibor-00488> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15).

82 == Halmos László.

83 == Saját kezű aláírás tollal, alatta gépírással.

TIT KISSZÍNPAD

1963. december 1-én, vasárnap este 7 órákor

BEMUTATÓ ELŐADÁS
a Nagy Lajos gimnáziumban (bejárat a Janus Pannonius utca felől)

E. IONESCO
A kopasz énekesnő

Mr. Szűk ----- Pakosi Károly
Mrs. Szűk ----- Horváth Tünde
Mr. Martin ----- Ottó István
Mrs. Martin ----- Horváth Mária
Mary, a szobalány ----- Tarnai Zsuzsa
A táncosparancsnok ----- Horvai Andrács

S. MROZSEK
Mulatság

R. ----- Mihályfi Péter
S. ----- Világhy József
N. ----- Kravós László

RENDEZTE: BÉCSY TAMÁS

A TIT KISSZÍNPAD az órák nagy elő előadására hívtet: A bilet ára 30 forint. Az egyes előadásokra a helydíj ára 10 forint. Biletet a Magyar Irodalmi Könyvesboltban vásárolhat.

Műsorterv:
Harold Pinter: A szerető Dürrenmatt–Székely J.: Az alagút
Thiery Árpád egyfelvonásosa J. Genet: Szolgálok
Th. Wilder egyfelvonásosa
Órsi Ferenc egyfelvonásosa

A további bemutatók ideje: január eleje, február vége, április eleje

3. kép A Zsebszínház végül betiltott előadásának plakátja

Értékelés: H.[áy] jelentése op.[eratív] szempontból értékes. II. alo.[sztály] foglalkozik, leg.[ális] csat.[ornák] vonalán. Bécsi és felesége, illetve külföldön tartózkodó kapcsolataival. Ez mellett az „új” eszmei irányzatok terjesztését is feladatuknak „tekintik”. (Ezt konkrétan tisztázni kell.)

Intézkedés: II. alo.[sztályt] – tájékoztatni, és Bp.[-t] – is, a későbbiek során kapott anyagok alapján.

Feladatok: H.[áy] kísérfje figyelemmel Bécsiéket és a színház működését a külföldi kapcsolatok tevékenységét és a pécsi művészeti életre történő kihatását.

Találkozó: 63. IV. 26-án. „Távol-lak”

Nagy János [szignó] IV. 29.

[ÁBTL 3.1.2. M-32800. 144-145/1. „Háy Gyula” fedőnevű ügynök jelentése, 1963. március 29. Gépirat, „Háy Gyula” és Nagy János aláírásával.]

2. dokumentum

Gépelni: 1 pld.

Fóris e[lv]t[árs]. nak⁸⁴

„Szigorúan titkos!”

A[dtá]: „Kutas” fn. ügynök⁸⁵

V[ette]: dr. Riedling Lőrinc r. alh[adna]gy⁸⁶

84 = = Fóris (Fórisz) Gyula (1935–1982) 1956. november 5-től részt vett a szovjet csapatok oldalán a mecseki fegyveres harcban, valamint pécsi tömegoszlatásokban. November 30-án leszerelt, de december 28-án már jelentkezett a BM karhatalomhoz. 1957 júliusától a Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály állományában operatív beosztott, 1961-től főoperatív beosztott. 1962-től rendőr százados, 1967-től őrnagy. A BM Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Osztályának főoperatív (1971), majd kiemelt főoperatív tisztje (1979), később megbízott osztályvezető (1979–1980). 1982-ben szolgálati viszonya megszűnt. ÁBTL 2.8.1. 1537. Életrajzát lásd még Gervai, 2010: 311.

85 = = A „Kutas Árpád” fedőnevű ügynököt Forgács Lajos rny. főhadnagy a Baranya Megyei Baranya Megyei Politikai Nyomozó Osztály tisztje szervezte be 1958-ban, a 6-os kartonja szerint terhelő adatok (valószínűleg a forradalomban betöltött szerepe) alapján, a pedagógusok és az ifjúsági vonalra. Jelentéseit előbb „Pécsi”, majd 1962 áprilisától „Kutas Árpád” fedőnéven adta. 1977-ben kérte a kapcsolat megszakítását. Az ügynök Weidinger Vilmos (1932–) középiskolai tanár. ÁBTL 2.2.2. 98854.; ÁBTL 3.1.2. M-37310., ÁBTL 3.1.2. M-37310/1. Vö. Doboviczki, 2018: 331.

86 = = Riedling Lőrinc (1938–) a Pécsi Tudományegyetem jogi karának elvégzését követően került a BM Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság III/III-1. Alosztályára, ahol ebben az időszakban operatív beosztottként dolgozott. 1990-ben a Somogy megyei főkapitány állambiztonsági helyetteseként ment nyugállományba. ÁBTL 2.8.1. 15183.; https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:4972149333386::NO::P5_PRS_ID:960117 (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Idő: 1965. III. 9.

Hely: „Mecseki” fn. „T”-lakás⁸⁷

Jelentés
1965. III. 9.

Bécsy Tamás magyar szakos tanár Pécs színjátszó életében tölt be jelentős szerepet, tudniillik dramaturg képesítése is van, és úgy tudom, hogy korábban színházi rendező is volt.⁸⁸ Először gimnáziumi színjátszó gárdát szervezett, majd diákokból és műkedvelőkből a TIT Kiszínpadát, amelyen egyfelvonásosokat játszottak, főleg nyugati szerzőktől a „Nagyvilágban” megjelent drámákból. (pl. Saroyan: Halló, ki az?⁸⁹), de előadtak olyan darabokat is, amelyek folyóiratokban még nem jelenek meg (pl. Albee: Állatkerti séta⁹⁰). A harmadik előadást a felsőbb kulturális szervek már nem engedélyezték, először elnapoltatták az előadást, majd a bemutató előtt egy nappal lefűjták.⁹¹

Ezt Bécsy mondta el nekem, hozzáfűzve, hogy nem tartja korrekt eljárásnak a felsőbb szervek módszerét, mert letilthatták volna rögtön az elején, hisz tudták a műsort⁹² és akkor a színjátszók nem készültek volna egy hónapig feleslegesen. A műsorban nyugati formabontó, egzisztencialista egyfelvonásosokról lett volna

87 = „Mecseki” (más helyen „Mecseki Péter”) fedőnevű T- (találkozási) lakás. A T-lakás az állambiztonsági szervek által használt lakás, amit elsősorban az ügynök és az operatív tiszt(ek) találkozására használtak, amelyet a lakás bérlője vagy tulajdonosa írásbeli megállapodás alapján időnként az állambiztonság rendelkezésére bocsátott.

88 = Dramaturg képesítése nem volt, és nem volt színházi rendező sem, lásd a Bevezetőt.

89 = Megjelent a *Nagyvilág* világirodalmi folyóirat 1961. évi 8. számában.

90 = Lásd 43. sz. lábjegyzet. A *The Zoo Story* magyar fordításban *Állatkerti történet vagy mese az állatkertről* címet kapta. Magyarul először Edward Albee *Drámák* című kötetében jelent meg 1971-ben, az Európa Kiadónál. Ugyancsak 1971-ben a Miskolci Nemzeti Színház Színjáték '70 stúdiószínpadán mutatták be Orosz György rendezésében.

91 = Eugène Ionesco A kopasz énekesnő és Sławomir Mrożek *Mulatság* című műveinek bemutatóját 1963. december 1-jére tervezték. A „felsőbb kulturális szervek” valószínűleg Pécs Városi Tanács VB Művelődési Osztálya lehetett. Bécsy Tamás egy interjújában erről így mesélt: „...akkor már ki volt plakátírozva [...] A színháznak az nem tetszett. [...] szóltak nem tudom én hova [...] Megjelent ugye ottan a *Lajosban* az akkori Művelődési Osztálynak a vezetője és hát közölte, hogy nem lehet.” Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=lujzE-w3HWQ> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.). Ionesco műve Magyarországon 1965-ben jelent meg Gera György fordításában (Lásd: Ionesco, 1965: 303–336.), míg először 1986-ban kerül színre Kaposváron, Ascher Tamás rendezésében.

92 = Három hónappal a bemutató előtt, 1963. szeptemberében a Dunántúli Naplóban is megjelent egy cikk. Lásd Mrozek és Ionesco-művek a TIT kiszínpadának műsorán. *Dunántúli Napló*, 1963. szeptember 28. 2.

szó, azt hiszem A Kopasz énekesnőről⁹³, vagy más Beckett⁹⁴, illetve Ionescu darabokról. Ezután széteszlott a TIT kisszínpad társulata. Az említett műsor letiltásához azt hiszem hozzájárult az is, hogy ekkoriban volt a „Jelenkor”-ral kapcsolatos zűr,⁹⁵ s így előkerültek erősebb adminisztratív módszerek is az eszmei vezetés mellett. Bécsy Tamás elmondása szerint az ő célja az volt elsősorban, hogy a közönség egyszerűen megismerje ezeket a színdarabokat, lássa, hogy mi a jó és mi a rossz bennük formailag és tartalmilag, utána vitatkozzon a bemutatott műsoron, aminek az is haszna, hogy a nyugati művészetért kozmopolita vagy sznob módon rajongók is józanabb belátásra jutnak. Mert ezek a darabok bár politikailag nem kifogásolhatók, de világnézetileg és formailag van mit vitatkozni rajtuk és velük. Viszont betiltással ezt a problémát nem lehet megoldani.

Bécsy Tamás most a Városi Művelődési Házban szervezett egy színjátszó gárdát; eddig két szereplésük volt, egy Zrínyi-emlékünnepejt szerveztek és előadták Dylan Thomas: A mi erdőnk alján c. hangjátékát.⁹⁶ Tehát ez inkább felolvasó színpad, illetve előadó-gárda.

Hogy Bécsy Tamás a Városi Műv[elődési] Házban ezt az újabb gárdát összehozhatta és működhet, ennek valószínűleg az az oka, hogy a felesége a Műv[elődési] Házban dolgozik, s így a kapcsolat nyilvánvaló. Bécsy a városi színjátszó életében nagyjából ugyanazt a szerepet tölti be, mint a műkedvelő zenei életben (énekkarok stb.) Ivasivka Mátyás zenetanár⁹⁷. A népszerűségük is hasonló.

Kutas Árpád

93 == Eugène Ionesco (1909–1994) román–francia származású francia író, az abszurd dráma egyik megteremtője.

94 == Samuel Beckett (1906–1989) ír származású költő, próza- és drámaíró. A tervek szerint 1963. december 1-jén A kopasz énekesnő mellett Mrožek *Mulatság* című darabját adták volna elő. Lásd https://mandadb.hu/tetel/453047/TIT_kisszinpad (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

95 == Mészöly Miklós 1957-ben írt, *Az ablakmosó* című drámája több éves egyeztetést követően két részben, 1963 szeptemberében és októberében, utószóval együtt jelent meg a *Jelenkor*-ban. A drámát a folyóiratban történő megjelenés előtt a Miskolci Nemzeti Színház is bemutatta, de gyorsan lekerült a műsorról. A dráma kiváltotta a kultúrpolitika és a „hivatalos kritika” ellenszenvét, Pándi Pál az *Élet és Irodalomban*, Szabolcsi Miklós a *Népszabadságban* támadta. A folyóirat szerkesztőit Aczél György is raporra rendelte, majd mindez 1964-ben Tüskés Tibor főszerkesztő leváltását eredményezte. Tüskés (szerk.), 2005; Herczog, 2022: 225–241.; Oseh–Krauhulcsán–Müller–Pór (szerk.), 2004: 39–44, 61–63.; <https://litera.hu/magazin/kritika/az-ablakmoso-es-a-kulturpolitika.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

96 == „Fegyvert s vitézt éneklek...” Emlékműsor a költő Zrínyi Miklós halálának 300. évfordulóján. Bemutató: 1964. november 9.; Dylan Thomas: A mi erdőnk alján. Bemutató: 1965. február 8.

97 == Ivasivka Mátyás (1933–) zenetanár, karnagy, zenetudós. 1952–1953-ban a pécsi Liszt Ferenc Zeneiskolában óraadó tanárként dolgozott, majd néhány éves zalaegerszegi kitérő után a pécsi Nagy Lajos Gimnázium (1957–2006) és a Janus Pannonius Gimnázium (1957–1990) tanára lett. Utóbbiban Kodály segítségével 1963-ban létrehozta az első pécsi középiskolai ének-zene tagozatot. 1965-ben megalakította az ország első Orff-együttesét. Három évtizeden át vezette a Mecseki Szénbányák Kodály Zoltán Férfitkarát.

Feladat: Az előző jelentésen (III. 2.)⁹⁸

Értékelés: Az ügynök számunkra értékes jelentést hozott, mert Bécsy Tamásról jelent, akit alosztályunk feldolgozás alatt tart.⁹⁹

Megjegyzés: Az ügynöktől rendkívüli találkozón kértük a jelentést. A korábban megadott feladatot a következő találkozóra fogja végrehajtani.

Intézkedés: A jelentés másolatát Fóris szds. e[lv]t[árs]nak adom át.

Dr. Riedling Lőrinc r. alhdgy. [aláírás]

Dr. Riedling elvtárs! Nem áll feldolgozás alatt, csupán ellenőrizzük. 965. III. 11.

Rózsashegyi Károly [szignó]¹⁰⁰

L. Nyírfalvi Károly [szignó]¹⁰¹

L. Dr. Flóris [szignó]

L. Nagy [szignó]

L. olvashatatlan [szignó]

[ÁBTL 3.1.2. M-37310. 233-233/I. „Kutas Árpád” fedőnevű ügynök jelentése, 1965. március 9. Kézrel írt tisztázat, „Kutas Árpád” és Dr. Riedling Lőrinc aláírásával.]

=== Levéltári források ===

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.2.2. Hálózati Nyilvántartások

2.5.1. BM internálási iratok

98 = Az 1965. március 2-i jelentésben a következő feladatokat határozták meg „Kutas Árpád” részére: 1. Lantos Ferenc ellenőrzése. Elbeszélgetni vele politikai és művészeti kérdésekről. 2. Tüskés Tibor ellenőrzése. Elbeszélgetni vele politikai kérdésekről és jövőbeni terveiről, készülő műveiről. 3. N. E. ellenőrzése. Elbeszélgetni vele vallás- politikai kérdésekről. 4. Egyéb észrevételek.

99 = A „feldolgozás alatt tart” oldalt két vonallal megjelölve, aláhúzva és a tartótiszt feljegyzésének a végéhez nyilazva, ahol Rózsashegyi Károly megjegyzése olvasható.

100 = Rózsashegyi Károly (1922–?) 1957-től a Baranya Megyei Politikai Nyomozó Osztály II. alosztályának vezetője, 1962 júliusától az V. alosztály csoportvezetője, majd a Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Osztályán alosztályvezető, 1971–1973 között a Baranya MRFK Állambiztonsági Szerve III/III. Osztályán főoperatív tiszt. ÁBTL 2.8.1. 1186.

101 = Nyírfalvi Károly (1922–?) 1961-től a Baranya Megyei Politikai Nyomozó Osztály V. alosztályának vezetője. 1963-ban r. alezredesnek nevezték ki. 1971-től a Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Osztályának vezetője, 1976–1977 között helyettesítette a Baranya Megyei RFK állambiztonsági helyettesét. 1977 áprilisában nyugállományba helyezték. ÁBTL 2.8.1. 1537.

- 2.5.2. ORFK internálási iratok
 - K. I. Központi Internálótábor
 - M. I. Mezőhegyesi Internálótábor
- 2.5.6. Kitelepítéssel kapcsolatos iratok
- 2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai
 - 15183. Riedling Lőrinc
 - 381. Nyírfalvi Károly
 - 1186. Rózsahegyi Károly
 - 1380/6. Nagy János
 - 1537. Fóris Gyula
- 3.1.2. Munka dossziék (M-dossziék)
 - M-32800. „Szücs Ferenc” („Háy Gyula”)
 - M-37310. „Kutas Árpád”
 - M-37310/1. „Kutas Árpád”
 - M-42073/2. „Albert”
- 3.1.5. Operatív dossziék (O-dossziék)
 - O-11063. „Csongrád megyeiek”
- 3.2.4. Kutató dossziék
 - K-1461/2. „Wolfgang Kauser”
- 4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-dossziék)
 - A-289. Budapestről Szolnok megyébe kitelepítettek listája

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

M-KS 288. f. MSZMP Központi Szervei (1945–2004)

288. f. 4. cs. Központi Bizottság (Ideiglenes Központi Bizottság) (1956-1989)

==== Hivatkozott irodalom ====

Adorján, 2015

Adorján Viktor: *A Laboratórium. Az opolei-wroclawi színházi Laboratórium tevékenysége és utóélete 1959-től napjainkig*. Magyar Műhely – Ráció, Budapest.

Bécsy, 1998a

Bécsy Tamás: Dráma és színházművészet 1945 után. A színházak helyzete a háború után – politika, ideológia és műsorpolitika közeledése. In *Magyarország a XX. században*. III. kötet. Szerkesztette: Kollega Tarsoly István. Babits, Szekszárd. 288–289.

Bécsy, 1998b

Bécsy Tamás: Dráma és színházművészet 1945 után. Modern színházi törekvések és a rendezői színház az 1960-as évek közepétől. In *Magyarország a XX. században. III. kötet*. Szerkesztette: Kollega Tarsoly István. Babits, Szekszárd. 311–312.

Bérczes, 1989

Bérczes László: Vezetőválság. Beszélgetések színházrendezőkkel. *Színház*, 1. sz. 1–10.

Bérczes, 1996

Bérczes László: Másszínház Magyarországon 1945–1989. I. rész. *Színház*, 3. sz. 42–48.

Bicskei, 1976

Bicskei Gábor: Amatőr színjátszás. In *Amatőr művészeti mozgalom. (Helyzetjelentés 1976)*. Szerkesztette: Vas Anna. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest. 47–62.

Cseh–Krahulcsán–Müller–Pór (szerk.), 2004

Zárt, bizalmas, számozott II. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai, 1962–1979. (Dokumentumok). Szerkesztette: Cseh Gergő Bendegúz, Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf, Pór Edit. Osiris, Budapest.

Eörsi, 2013

Eörsi László: „Megbombáztuk Kaposvárt”. *A Kaposvári Csiky Gergely Színház és a kultúrpolitika*. Napvilág – 1956-os Intézet Alapítvány, Budapest.

Dancs (szerk.), 1990

[A] Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iratai I. 1946–1949. Szerkesztette: Dancs Istvánné. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest.

Doboviczki, 2018

Doboviczki Attila T.: Eltűnés és nyomhagyás. *Jelenkor*, 3. sz. 331–336.

Futaky, 1993

Futaky Hajna: Németh Antal Pécssett. Ami egy színháztörténetből kimaradna. *Jelenkor*, 1. sz. 62–78.

Gervai, 2010

Gervai András: *Fedőneve szocializmus, Művészek, ügynökök, titkosszolgák*. Jelenkor, Pécs.

Herzog, 2022

Herzog Noémi: *KUSS! Feljelentő színikritika a Kádár-korban*. Kronosz, Pécs.

Ionesco, 1965

Ionesco, Eugène: A kopasz énekesnő. In *A harag éjszakái. Modern francia drámák*. Szerkesztette: Czímer Győző. Európa, Budapest. 303–336.

Korossy, 2007

Korossy Zsuzsa: Színházirányítás a Rákosi-korszak első felében. In *Színház és politika. Színháztörténeti tanulmányok, 1949–1989*. Szerkesztette: Gajdó Tamás. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest. 45–137.

Kővágó–Kővágó, 2015

Kővágó Zsuzsa – Kővágó Sarolta: *A magyar amatőr néptáncmozgalom története a kezdetektől 1948-ig*. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest.

Márfi, 2011

Márfi Attila: In memoriam Futaky Hajna (Dr. Bécsy Tamásné). *Jelenkor*, 9. sz. 965–966.

Nánay, 1986

Nánay István: Amatőr színházak tündöklése és bukása. *Színháztudományi Szemle*, 19. sz. 179–251.

Nánay, é. n.

Nánay István: A nem hivatásos színházak két évtizede. In *Fordulatok*. Szerkesztette: Várszegi Tibor. Szerkesztői kiadás, h. n. 447–466.

Nyáry, 2017

Nyáry Tamás: Tanácsi és üzemi kultúrotthonok Pécsen, a Rákosi-korszakban. *Taylor*, 9. sz. 158–165.

Ohlmüller, 2006

Ohlmüller Miklós: Volt egyszer egy irodalmi Színpad. *Pécsi Szemle*, 1. sz. 90–102.

Horváth–Hubai, 2005

Az 1947. szeptember 16-ra Budapestre összehívott Országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12. Szerkesztette: Horváth Zsolt – Hubai László. Országgyűlés Hivatala, Budapest.

Ring, 2008

Ring Orsolya: A színjátszás harmadik útja és a hatalom. Az alternatív Orfeo Együttes kálváriája az 1970-es években. *Múltunk*, 3. sz. 233–257.

Révész, 1997

Révész Sándor: Aczél és korunk. Sík, Budapest.

Tóth, 2007

Tóth Ferenc: Emlékezés Bécsy Tamásra. *Marosvidék*, 3. sz. 26.

Papp–Sramó, 2012

Papp Melinda – Sramó Gábor: *Bóbita Bábszínház 50. 1961–2011*. Bóbita Bábszínház, Pécs.

Tüskés, 1994

Tüskés Tibor: A Jelenkor indulása. 1–10. rész. *Új Forrás*, 1–10. sz.

Tüskés (szerk.), 2005

Volt idő. Mészöly Miklós és Tüskés Tibor levelezése. Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta: Tüskés Tibor. Pro Pannónia, Pécs.

==== Sajtó ====

Dunántúli Napló

Élet és Irodalom

==== Internetes hivatkozások ====

Balogh Géza: A bábszínház alapító. Kós Lajos (1924–2008)

http://www.bobita.hu/bobita_60/kos_lajos (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Bécsy Tamás életrajza

<https://www.nevpont.hu/palyakep/becsy-tamas-4fac9> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Bóbita Bábszínház

<https://www.theatre-architecture.eu/hu/db/?theatreId=454> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Eugène Ionesco: *A kopasz énekesnő* bemutató plakát
https://mandadb.hu/tetel/453047/TIT_kisszinpad (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Jean Anouilh: *Erkölcös szerelem* bemutató plakát
https://mandadb.hu/tetel/458928/Erkolcsos_szerelem_bemutato_plakat (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Jelenkor-laptörténet
<https://www.jelenkor.net/laptortenet> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Kardos András: Az ablakmosó és a kultúrpolitika
<https://litera.hu/magazin/kritika/az-ablakmoso-es-a-kulturpolitika.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Kormos Lajos. Magyar Színházművészeti Lexikon
<http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz13/558.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Mérei F. Tibor életrajza
<https://www.nevpont.hu/palyakep/merei-f-tibor-00488> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Nagy János, L. Nagy János életrajza, ÁBTL Archontológia
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:::NO::P5_PRS_ID:924265
(utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.)

Németh Antal. Magyar Színházművészeti Lexikon
<http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz16/143.html> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Németh Antal álmai
<https://www.criticailapok.hu/archivum?id=33770> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Pécsi Irodalmi Színház
<https://pecs8.hu/a-pecsi-irodalmi-szinpad/> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).
Pécscről indultak: Bécsy Tamás. Pécs TV
<https://www.youtube.com/watch?v=luj2E-w3HWQ> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Riedling Lőrinc életrajza, ÁBTL Archontológia
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:4972149333386::NO::P5_PRS_ID:960117 (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Tüskés Tibor. Összeállította: Bacskay Beáta
<https://januspecs.hu/tuskes-tibor/> (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Veress Miklós: Két bemutató egy sikeres estén
http://univ.bibl.u-szeged.hu/12235/1/sze_1966_001_003.pdf (utolsó letöltés: 2022. szeptember 15.).

Kulcsszavak

=====

film-színház, értelmiség, kultúra

/ The Literary Stage of Pécs and Tamás Bécsy's Pocket Theatre /

The article presents so far unpublished sources about the Literary Stage which was established in Pécs in the mid-1960s and the amateur/alternative/theatre group associated with Tamás Bécsy's name. The sources will be included in a collection of documents about the theatre life of Hungary in the 1960s. The agent reports show the reaction of the power to the unusual features of the amateur theatrical group. By the mid-1960s, the importance of cultural centres had grown around Hungary, and cultural "workshops" were organized in larger cities which had higher education institutions, with the cooperation of a major theatre or periodical. Several amateur groups, ensembles and literary journals of national importance appeared in Pécs too. Similarly to the neighbouring countries, new concepts appeared in the amateur theatre groups in this era, and instead of traditional, "full-stage" performances, they began to focus on clubs, circles and academies. The literary stages established in this period mainly compiled their programmes without any political implications, and focused on lyrical and prose works, which could be enhanced with music and movement. Initially, official culture politics identified the amateur drama groups as grassroots movements, which could operate with the support of educational or cultural institutions. In addition to literary stages, several alternative theatrical experiments appeared too. The work of these groups was characterised by the novelty of stage tools, but later they tried to broaden the boundaries, and included pieces in their repertoires which were not allowed in official theatres. As a result, they often found themselves in conflict with the official cultural politics, and triggered aversion and counteraction by local or central politics.

Az Erkel Színház balerinái a cipőjüket nedvesítik, 1964.

Fortepan /Bojár Sándor